

Kreativitetsfremmende læringsmiljøer i dagligdagen

Lene Tanggaard, Professor,
Cand.psych., Ph.d.

High Performance Institute

Hovedpunkter

- Hvorfor kreativitet?
- Hvad ved vi om kreativitet, undervisning og læring – eksempler fra egne og andres studier
- Dialog og diskussion

Hvorfor vigtigt med kreativitet?

- Kreativitet er på dagsordenen i uddannelsessystemet flere steder i verden.
- Kreativitet menes at være nøglen til samfundenes overlevelseskraft i en globaliseret verden, hvor levevis, produktionsformer og kommunikationskilder er under forandring.

Hvad ved vi om kreativitet og læring?

Studier (I)

- Guilford noterede i 1950, at kreativitet er et aspekt af læring, men samtidig slog han fast, at uddannelsesinstitutioner har haft svært ved at gøre mennesker kreative.
- Han mente, at en løsning ville være at få studerende til at tænke mere over deres egne arbejdsprocesser, så de kan identificere originale og tilpasningsdygtige ideer, løsninger og indsigter for på den måde at afmystificere kreativitetsprocessen.

Hvordan fremme kreativitet? – en oversigt.

- Man kan:
- støtte og forstærke uventede ideer
- se fejl som positive aspekter af en læringsproces
- give tid (kreativitet kan ikke forceres)
- sørge for et arbejdsklima præget af gensidig respekt og accept
- mange fag og områder kan rumme kreativitet
- lytte til og grine med de andre, ved at involvere alle og anvende feedback som et centralt element af undervisningen (Fasko, 2000-2001).

Studier (II)

- Chambers (1973) finder, at underviseren skal være godt forberedt og uformel for at fremme kreativitet. Man skal som lærer også stille materialer og redskaber til rådighed for eksperimenter og udforskning samt være en opmuntrende evaluator.

Studier (III)

- Dræberne af kreativitet er ifølge Hennessey & Amabile (1987), hvis elever skal arbejde efter belønning, i konkurrence, under stor overvågning og med begrænsede valgmuligheder – dog Amabile (1996) – et vis "ydre" pres kan være ok.
- En dansk Ph.d. undersøgelse på den danske filmskole understreger, at studerendes kreativitet befordres af stor grad af rammesætning (Qvortrup, 2006), idet muligheder og kreative åbninger netop kan opstå af at være begrænset af en bestemt opgave eller et bestemt materiale.

Studier (III)

- Levin (2008): Konkurrence er ok, det handler om, hvordan hver enkelt elev opfatter konkurrencen.
- Korrelation mellem høj angst og lav grad af kreativitet

Cecilia Levin – Creativity in the School Context. 2008. Lunds Universitet. ISBN: 978-91-628-7560-2.

Levin fortsat

- Elever med stor fantasi opfattes ofte som følelsesstyrede, selvcentrerede, svære typer, der måske også samarbejder dårligt med andre, de kan være dagdrømmere, de kan finde på deres egne opgaver og ikke være optaget af at løse lærerens, de kan være fuldt optagede af en enkelt opgave og herefter hurtigt fare videre til en anden.
- Der kan være en vis oprørskhed, afvisning af autoriteter

Göran Ekvall (1990): Det kreative klasseværelse

---

1. Udfordringer – dynamisk og inspirerende, med tilpas udfordringer, plads til skæve spørgsmål og til ikke nødvendigvis at følge reglerne.
2. Frihed – til at prøve nye ideer og muligheder, afprøve alternativer.
3. 'Idetid' – tid til at diskutere ideer – 'timeout' – hvad nu hvis?
4. Understøttelse af ideer – Nye ideer understøttes positivt i et accepterende diskussionsklima.
5. Tryghed og åbenhed – man skal kunne turde lufte nye ideer uden at frygte repressalier.
6. Leg og humor – det skal være sjovt, af prøve nye ideer, nye koblinger mellem disse.
7. Debatkultur.
8. Risikovillighed.
9. Dynamik – bevægelsesfrihed, frihed til at ændre curriculum.
10. Konflikter

Kreativitet – hvad er det?

Definition af kreativitet

- Selve ordet kreativitet udspringer af latin *creatio*, af *creare* skabe - evnen til nyskabelse, idérigdom og evne til at realisere ideerne (Gyldendals fremmedordbog).

En spirituel tradition

- Kreativitet ses som et resultat af guddommelig inspiration. Platon mente eksempelvis, at poeten kun kan kreere, hvad musen dikterer, og man finder stadig, at kunstnere siger, at de er inspireret af deres egen muse.
- Kreativitet ligger tæt på ordet "*skabelse*" og dette udtryk kan henvise til den religiøse sammenhæng med kreativitet.
- I ordbog over det danske sprog fra 1700-1950 fremgår ordet kreativitet ikke, men det gør derimod ordet *creatur*. Det fremhæves, at der med ordet hentydes til "hvad der er skabt, skabning" (<http://ordnet.dk/ods/>).

En pragmatisk tradition

- Her er der en interesse i at udvikle kreativitet og mindre i at forstå det. Man gør sig her bestræbelser på at anvise teknikker, der tænkes at fremme kreativitet. Det kan være brainstorming og synteseteknikker. Det fremhæves også, at for ringe ideer om egen formåen kan bremse kreativitet.
- Sternberg & Lubert (1999) fremhæver, at denne tradition har været med til at forsimple vores forståelse af kreativitet, fordi det er blevet reduceret til et spørgsmål om bestemte teknikker.

En psykodynamisk tradition

- Kreativitet ses som et resultat af en spænding mellem den bevidste realitet og såkaldte ubevidste drifter og som et udtryk for eksempelvis sublimering – det vil sige seksuel energi. Freud skriver i 1908, at kunstnere og forfattere arbejder for at udtrykke deres ubevidste ønsker og drifter på en offentligt accepteret måde. Indenfor den psyko-dynamiske tradition findes ofte casestudier af eminente personligheder – er videreført i megen nyere kreativitetsforskning.

En psykometrisk tradition

- Mens den psykodynamiske tradition har set kreativitet som forbundet med særligt fremragende præstationer hos enkeltindivider, noterede Guilford (1950) første gang, at kreativitet også bør studeres mere systematisk i laboratorierne ved brug af særlige opgaver. Det kan eksempelvis være i forbindelse med opgaver, hvor man bliver bedt om at finde mange potentielle brugsmuligheder af en given genstand. Varierende og nuanceret tænkning bliver her set som et særligt kendetegn ved kreativitet.

En kognitiv tradition

- Her studerer man de mentale repræsentationer og processer bag kreativitet. Det har ledt til blandt andet en to-fase forståelse af kreativitet med en skelnen mellem en generativ fase og en undersøgende fase.

En social- og personlighedspsykologisk forståelse

- Her er der fokus på personlighedsvariable, motivation og miljømæssige aspekter af kreativitet. Her bliver selvstændighed, selvtillid, kompleksitetsfokus, æstetisk fokus, risikovillighed, spontanitet, frihed og selvaktualisering set som vigtige praksisser hos mennesker, der er kreative.

Nyere forskning

- Amabile (1996) definerer kreativitet ved at pointere, at især motivation, domæne-relevant teori og en relevant arbejdsstil er vigtig for at kunne fremme kreativitet. Med hensyn til en hensigtsmæssig arbejdsstil, så er denne karakteriseret ved:
  - 1) en evne til at tackle kompleksitet
  - 2) brug af teknikker, som kan bryde med ens ideer, eksempelvis det at lege djævlens advokat overfor egne ideer
  - 3) en koncentreret arbejdsstil, hvor fokus fastholdes og hvor der lægges stor energi i arbejdet.

Fortsat

- Sternberg & O'Hara (1999) fremhæver, at kreativitet handler om 1) at være god til at lave synteser, det vil sige at se nye sammenhænge, 2) at analysere, det vil sige at granske nye ideer og vurdere hvilke som vil være mest frugtbare, 3) at se praktiske muligheder, omsætte ideer i handling og at indse hvilke som vil kunne vinde gehør.

Investerings teorien (Sternberg & Lubert, 1999)

- Kreative personer er villige og har evnen til at købe billigt og sælge dyrt. De tager med andre ord ideer op, som endnu ikke rigtigt har vundet gehør, de kultiverer og bearbejder disse ideer, og de har ofte held med at sælge ideerne dyrt, når andre opdager fidusen.

Mit eget bud

- Kreativitet som den sociale omsættelse af gode ideer
- Innovation som den økonomiske omsættelse af kreativitet (Tanggaard, 2008).

Hvorfor hævde, at man kan lære at være kreativ?

Mit bud (Tanggaard, 2009)

- Hvis man er sammen med andre mennesker, der er kreative, og hvis man oplever deres måde at stille spørgsmålstejn ved de etablerede sandheder, og hvis man lader sig smitte af deres evne til at tænke anderledes eller forsøg på hele tiden at modificere en given praksis, så er kreativitet noget, man kan lære.

Et eksempel

- Det er kontakten, at se hvordan de arbejder, hvordan de tænker, hvordan de handler. (Ikke den specifikke viden, spørger interviewer?). Overhovedet ikke. Det handler om at lære en måde at tænke på. Tror jeg. I hvert fald ikke den specifikke viden...der var altid personer omkring ham, som vidste mere. Det var ikke det. Det var en arbejdsmetode, hvor man virkelig fik gjort tingene (Zuckerman, 1977, p. 122 i bogen "Scientific Elite", min oversættelse).

NB: Måske problematisk at sige til folk "Nu skal du være kreativ"

- Levin (2008): Vi risikerer, at elever reproducerer stereotype billeder på kreativitet (drengene kan kun være kreative med sæbekassebiler og piger med at tegne).
- Kan opleves som et pres, der hæmmer mere "naturlig" kreativitet

Hvad er det så, vi skal lære?

Fra interview med tekstforfatter, konceptudvikler, kunster (4. feb. 2009):

- "Specielt når jeg underviser på universitetet eller designskolen, så hører jeg, at det er de samme myter, der flourerer. De studerende misforstår ofte, at kreativitet, det er benhårdt arbejde, du har måske skrevet 30 overskrifter, før den er der, der er et eller andet misforstået, bare du går i en smart t-shirt eller ind i et rum med fatboys og sjove lamper, og vi drikker colaer, så kommer ideerne, og så er du kreativ. Det holder ikke, det giver ikke sig selv, at du bliver kreativ af det"

Fortsat

- "Jeg har besøgt bureauer i Tyskland, som var totalt kolde med filtgulvtæpper og lysstofrør, det var lidt ud fra devisen, der var ikke noget, der skulle forstyrre. De lavede nogle af de mest prisvindende koncepter, men det var det mest dødssyge sted. Og omvendt kan du komme til de mest checkede bureauer, det mest hypede, men de laver ikke noget, som er interessant. Efter det jeg har set, der er ikke nogen sammenhæng mellem fysisk indretning og kreativitet, det skal komme fra dem selv, der skal være noget i rygsækken og i bagagen...det handler om at gøre sig nogle erfaringer, det er meget 'learning by doing', der er så meget i dag, så du skal have styr på, hvad fungerer, og hvad fungerer ikke".

Lindström (2007, p. 12) om kreativitetsfremmende undervisning

---

- Elevernes arbejde strækker sig over længere tid og tager centrale temaer op inden for et kundskabsområde, eksempelvis kunst, håndværk, design. Pædagogisk forskning viser, at eleverne der får lov at gå i dybden med få materialer og ideer, når længere med udtryksformer og kreativitet end de, som hele tiden skal skifte emne, materiale og opgave.

Fortsat

- Undervisningen betoner både proces og produkt, så eleverne aktivt opmuntres til at eksperimentere, udforske, ændre og forsøge nye ting.
- Kreativitet befordres af, at man kan se nye vinkler på et kendt materiale og se nye muligheder, og dette sker bedst i et miljø, hvor man belønner risikovillighed og samtidigt forsøger at dæmpe de mulige negative reaktioner på nye ideer.

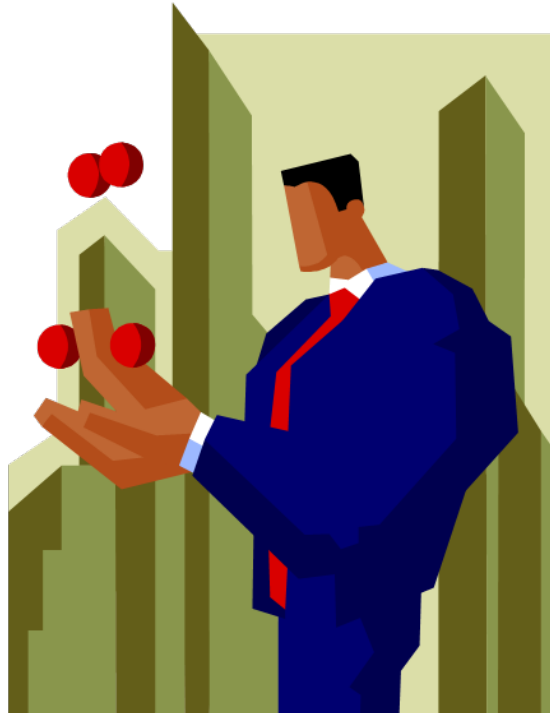
Fortsat

- Undervisningen forbinder fremstilling (produktion) med iagttagelse og refleksion eller man kunne sige teori og praksis.
- Undervisningen giver mulighed for, at eleverne kan vurdere såvel eget som andres arbejde og for at få indsatsen bedømt af en lærer. Feed-back vil præcisere de mål, som eleverne skal gå efter og de opøves desuden i at vurdere andres arbejde.

Søren – den innovative lærling

Eksempler fra mit eget nyeste arbejde (Tanggaard & Brinkmann, 2009)

- **Cirkusmetaforen:**
- Her bliver kreativitet set som udtryk for det at jonglere med det kendte eller kombinere mestringer af enkelte færdigheder i et nyt hele.
- Cirkusmetaforen understreger vigtigheden af at mestre kombinationen af basale færdigheder (gå på line, spille klovn, køre på et-hjulet cykel) i tilblivelsen af en hel forestilling – et nyt produkt, der ikke kan forklares alene med afsæt i de isolerede færdigheder.

Fortsat

- **Uventede, alternative løsningsforslag** – bliver ofte af lærerne set som det mest direkte udtryk for kreativitet. Her understreges regel- eller normbruddet som kreativitetens udtryk.

Fortsat

- **Samarbejdende læring.** Lærerne giver flest eksempler på kreative elever eller produkter, når de omtaler værksteds- eller emneorienteret undervisning. Her er der tale om en aktiv, eksperimenterende, udforskende form for læring centreret omkring bestemte opgaver.

Fortsat

- **Lærere, der selv eksperimenterer med samarbejdsformer og organisering.**
- En del studier viser, at medarbejderne på arbejdspladser, hvor de har mulighed for at eksperimenterer og at være kreative, er glade og tilfredse. Amabile (1996, p. 235) konkluderer, at innovation, en stor grad af autonomi i arbejdsstyrken og jobglæde hænger sammen. Det er ikke usandsynligt, at det "smitter" eleverne positivt, hvis lærerne har en udstrakt grad af selvbestemmelse (indenfor visse rammer).

Fortsat

- **Intervalpædagogik:**
- Lærerne understreger, at kreativitet ikke kan forceres og i øvrigt trives bedst i en vekslen imellem hvile, dvale og drift. Man kan ikke, fortæller de, køre i det højeste gear hele tiden. Der er brug for pauser, og her understreger de selv, at samarbejde kan virke aflastende. Når den ene løber tør for energi, har en "dårlig" dag, eller blot trænger til et pusterum, så kan den anden tage over.
- Betegnelsen understøtter også en anden pointe. Hvis kreativitet bliver et altomsluttende ideal, så overser vi måske, at der kan være brug for meget andet, og at en kreativitetsfremmende pædagogik måske også i perioder skal kombineres med en reproduktionsfremmende sådan, der kan virke til at konsolidere det tillærte.

Fortsat

- **Kreativitet og innovationskapital udenfor undervisningen.** Børn og unges fritidsliv, udenfor de etablerede skolesystemer eller selve undervisningen har naturligvis også en plads.
- I Tanggaard (2008) formulerer jeg, på basis af empiriske studier af læring set fra elevens perspektiv, at meget læring finder sted i grænsekrydsningerne eller bevægelserne på tværs af handlerum i elevernes liv. Det er altså ikke blot et specifikt sted, at vi kan lokalisere læring eller kreativitet.
- Flere mener ligefrem, at der ligger en potentiel innovationskapital i mellemrummene imellem alle de intenderede forsøg på at fremme kreativitet (Saltofte, 2009).

Hvad kan vi konkludere?

- Bestemte former for læring og ikke mindst det at lære af bestemte personer vil være en vigtig forudsætning for kreativitet
- Kreativitet fordrer i høj grad, at man befinder sig på det rette sted på det rette tidspunkt med den rette ide. De objektive betingelser for egentlig kreativitet er, at nogle finder det værd at anerkende et produkt eller en ide som kreativ

Problemer med kreativitetsbegrebet

- Er det udtryk for en ny form for forklædt spiritualitet?
- En ny tids ideal for det gode liv, hvor stabilitet og loyalitet tidligere var mere værdsat?
- Hvilke konsekvenser kan det have, hvis vi føler os pressede til at skulle være kreative gennem en ny dominerende retorik?
- Opdrives kreativitetsdiskursen, fordi vores samfund måske ikke for alvor nytænker samfunds- og kunstformer, fordi vi lever i en postmoderne collage- og genbrugskultur?

Kreativitet som en af tidens fikse ideer

- – et frelsende ord der besværges som et mantra – som i øvrigt livslang læring, kompetenceudvikling
- Samtidig vokser bestræbelserne på at nyttiggøre kreativiteten – at styre og kontrollere den – hvilket måske svækker kreativitet.